

MUNI

Mezinárodní a evropská environmentální politika

Ing. Dominika Tóthová, Ph.D.
dominika.tothova@econ.muni.cz

Struktura

- Životní prostředí jako politický problém – specifika environmentální politiky
- Počátky a kontext vzniku environmentální politiky
- Milníky ve vývoji světové environmentální politiky
- Udržitelný rozvoj
- Historie a současnost evropské environmentální politiky

Specifika environmentální politiky

- Veřejný statek
- Externality
- Životní prostředí nezná hranice
- Složitost a nejistota
- Nevratnost změn
- Časová a prostorová variabilita
- Administrativní roztržitost
- Regulační zásahy do ekonomických aktivit

Externality

Externality = situace, kdy „aktivita jednoho ekonomického subjektu přináší jinému ekonomickému subjektu buď určité náklady (negativní externality) nebo výnosy či výhody (pozitivní externality), aniž by za něj byl tento subjekt odškodněn nebo za něj musel platit

Negativní externality

- Škody na ŽP
- Ovlivňují negativně užitkové a produkční funkce jiných subjektů

Pozitivní externality

- Užitky z kvalitního ŽP
- Ovlivňují pozitivně užitkové a produkční funkce jiných subjektů

4 kategorie ekonomických statků

	rivalitní	nerivalitní
vylučitelné	soukromé statky služby kadeřníka, rohlíky	smíšené statky národní park, koupání v jezeře
nevylučitelné	smíšené statky čistý vzduch	veřejné statky poslech rádia, veřejné osvětlení, národní obrana

Společné zdroje

Problém pro životní prostředí zpravidla představují statky nevylučitelné ze spotřeby, tedy za které se neplatí.

Musgrave a Musgrave, 1994; Slavíková a kol., 2012

Veřejné statky

- Veřejné statky nelze nabízet s využitím tržních mechanismů
- Statky poskytuje veřejný sektor.
- Jsou financovány z veřejných rozpočtů.
- Množství daného veřejného statku je v praxi otázkou politického rozhodnutí.

- Veřejné statky - problém **tzv. černých pasažérů** (nevylučitelnost ze spotřeby)
- Společné zdroje – problém **tzv. tragédie obecní pastviny**

Životní prostředí nezná hranice

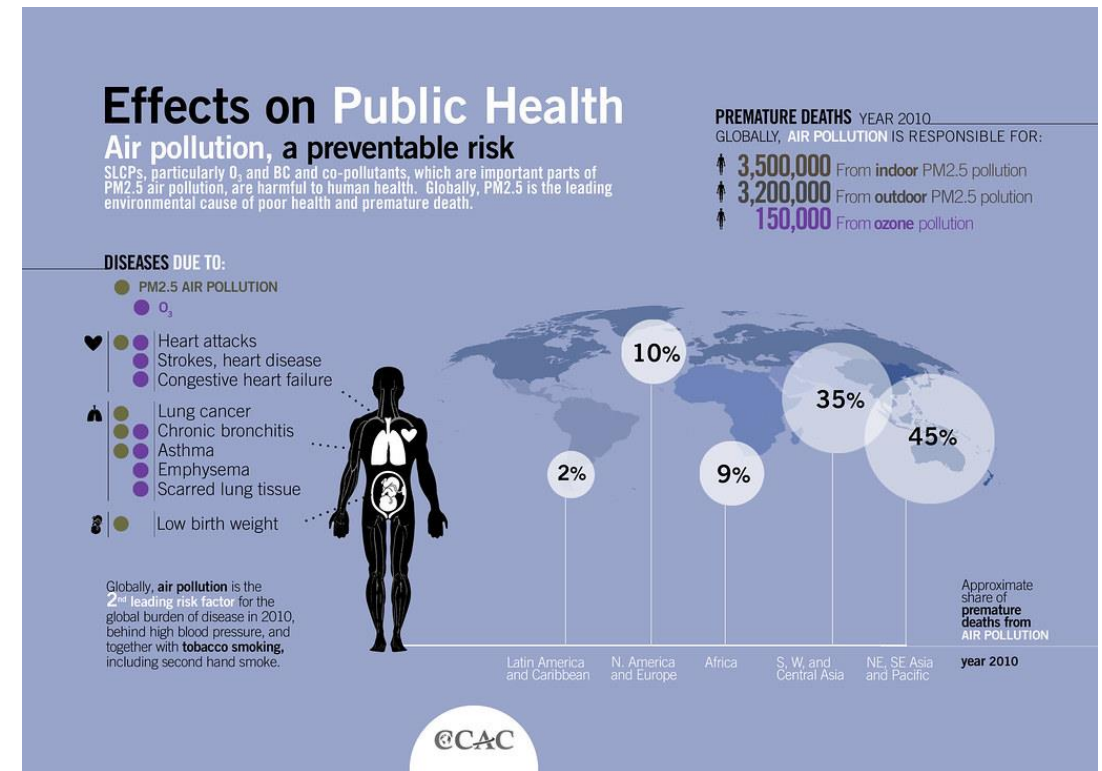
- problémy životního prostředí jsou často přeshraniční – změna klimatu, poškozování ozonové vrstvy, znečištění moří,...
- nutná spolupráce států, mezinárodní kooperace

Jaká hlavní mezinárodní organizace řeší tyto hlavní globální nejen environmentální problémy ve světě?

Složitost a nejistota

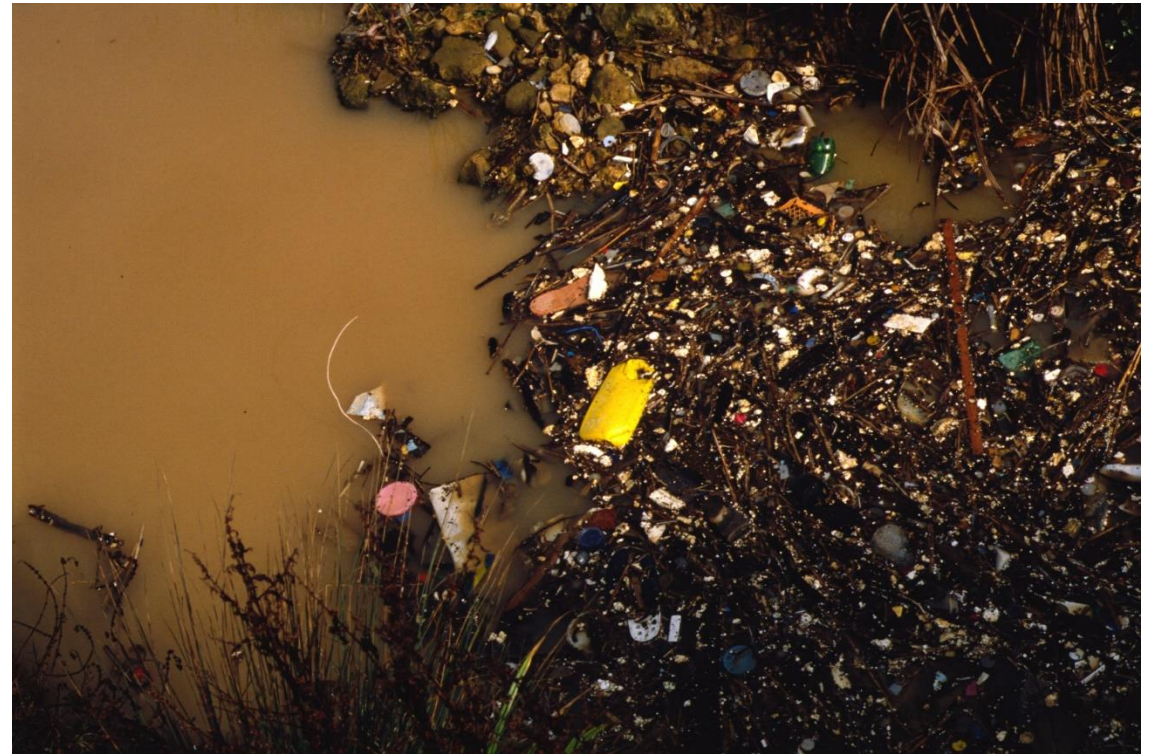
- je složité identifikovat vzájemné vztahy mezi přírodními jevy a lidskou společností
- mnoho problémů nelze vyřešit izolovaným řešením jednotlivých částí
- nejistota v případě environmentálních problémů

<https://www.flickr.com/photos/gridarendal/31514621884>

Nevratnost změn

- nevratné poškození životního prostředí
 - vyčerpání vzácných zdrojů
 - vyhynutí druhů
- špatné rozhodnutí v environmentálních politikách mohou vést k nenávratným poškozením

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Water_pollution_0025.jpg

Časová a prostorová variabilita

- prostorová variabilita – environmentální problémy a náklady na jejich řešení jsou rozloženy nerovnoměrně
- časová variabilita – dopad mnoha environmentálních problémů je dlouhodobý a pravděpodobně ovlivní spíše budoucí než současné generace

<https://www.flickr.com/photos/unwomenasiapacific/48857249183>

Administrativní roztržitěnost

- administrativní struktura vláda je rozdělena ne jednotlivé oblasti
- Mnoho „ekonomických politik“ má negativní vliv na životní prostředí

Př. Perverzní dotace = environmentálně škodlivé podpory

Formy podpory

- Veřejné výdaje
- Veřejné podpory
- Dotace

Příklady

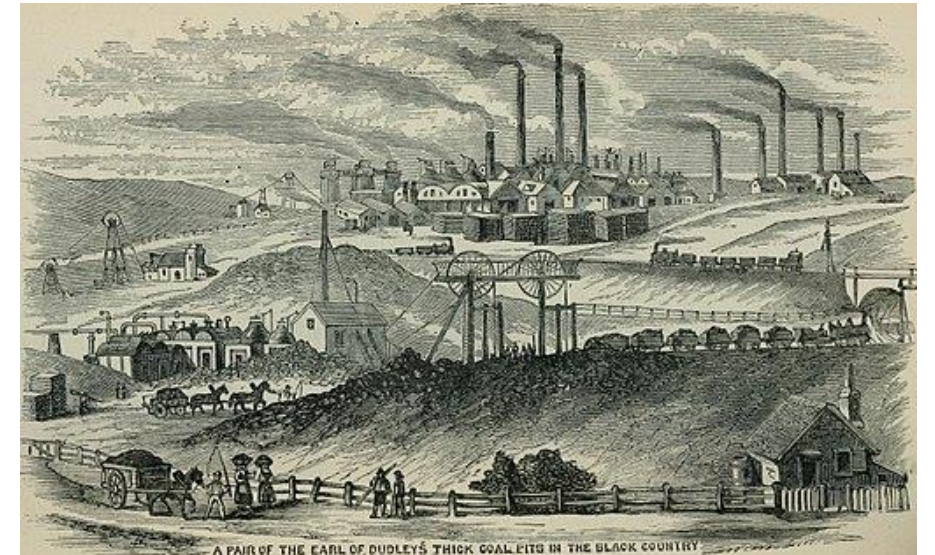
- Podpora lignitových dolů na Hodonínsku
- Podpora rozvoje průmyslových zón
- Daňové úlevy pro leteckou dopravu
- Zelená nafta

Regulační zásahy do ekonomických aktivit

- Regulování škodlivých činností
- Využívání různých nástrojů:
 - **Administrativní** (normativní) – neumožňují volbu
 - **Ekonomické** – umožňují volbu (internalizace externalit)
 - **Ostatní**
 - informační nástroje
 - vzdělávací, výchovné a osvětové nástroje
 - dobrovolné nástroje
 - institucionální nástroje
 - koncepční nástroje
 - územní plánování
 - věda a výzkum

Počátky environmentální politiky

- Proměna vztahu člověka k přírodě v průběhu historického vývoje
- 1. milník: průmyslová revoluce
- 2. milník: druhá světová válka
- povědomí o problémech
50./60. stol. 20. stol.!!!

Průmyslová revoluce
(Zdroj: edisco.cz)

Co se děje po 2. sv. válce? 50./60. léta 20 stol.

- civilizační rozmach
- nastupující technologie
- nástup plastů
- změna způsobu života
- zelená revoluce
- populační růst
- industrializace
- urbanizace měst a aglomerací
- změny ve využívání půd
- odlesňování
- a další

<https://www.flickr.com/photos/48722974@N07/5250023362>

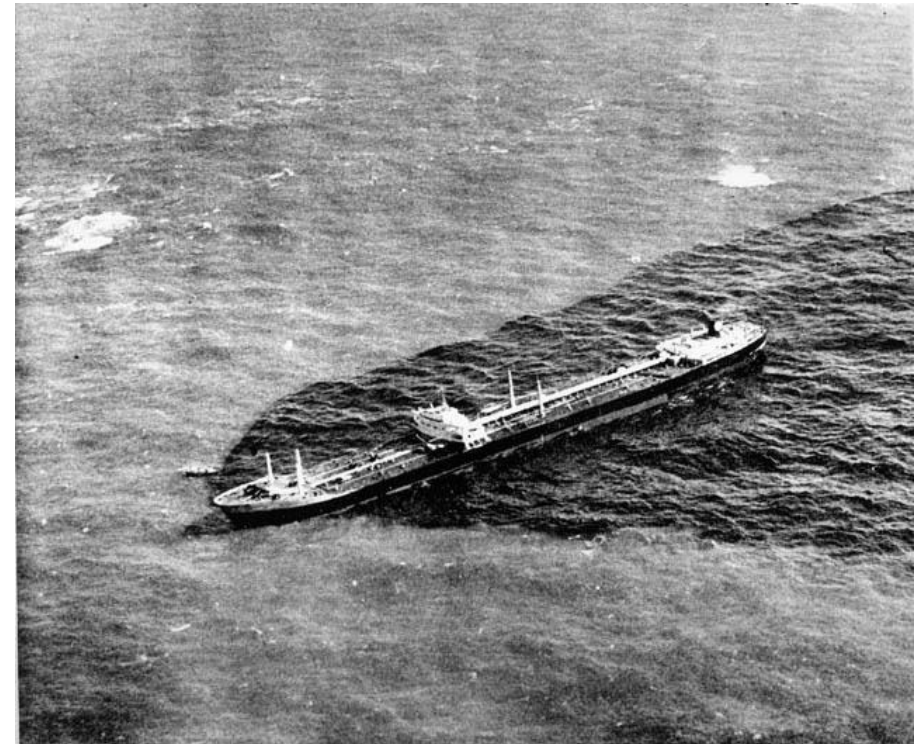
Počátky mezinárodní environmentální politiky

- 50./60. léta – uvědomění si problémů znehodnocení ŽP

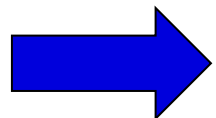
- 1962 Rachel Carson – publikace Tiché jaro
- 1967 Založení Environmentálního ochranného fondu
- 1968 Garrett Hardin – publikace Tragédie společného
- 1968 založení Římského klubu
- A další

- Environmentální katastrofy

- 1900 – dnes environmentální devastace ostrova Nauru
- 30. Léta 20. stol. prachové bouře, USA, Kanada
- 1952/3 Velký londýnský smog
- 1967 havárie lodi Torrey Canyon, Velká Británie
- 1986 jaderná havárie Černobyl
- 1976 havárie v Sevesu, Itálie
- A další

Havárie tankeru Torrey Canyon
(Zdroj: ekolist.cz)

tlak na mezinárodní spolupráci!

Londýnský smog, 1952

1972 - Mezinárodní konference OSN o životním prostředí ve Stockholmu

- účast 113 zemí
- souhlas: hospodářskou činnost nelze provádět bez ohledu na životní prostředí
- rozpor: různá stanoviska zástupců vyspělých a rozvojových zemí
- výsledkem **Deklarace o životním prostředí** – základ pro rozvoj mezinárodních aktivit a spolupráci

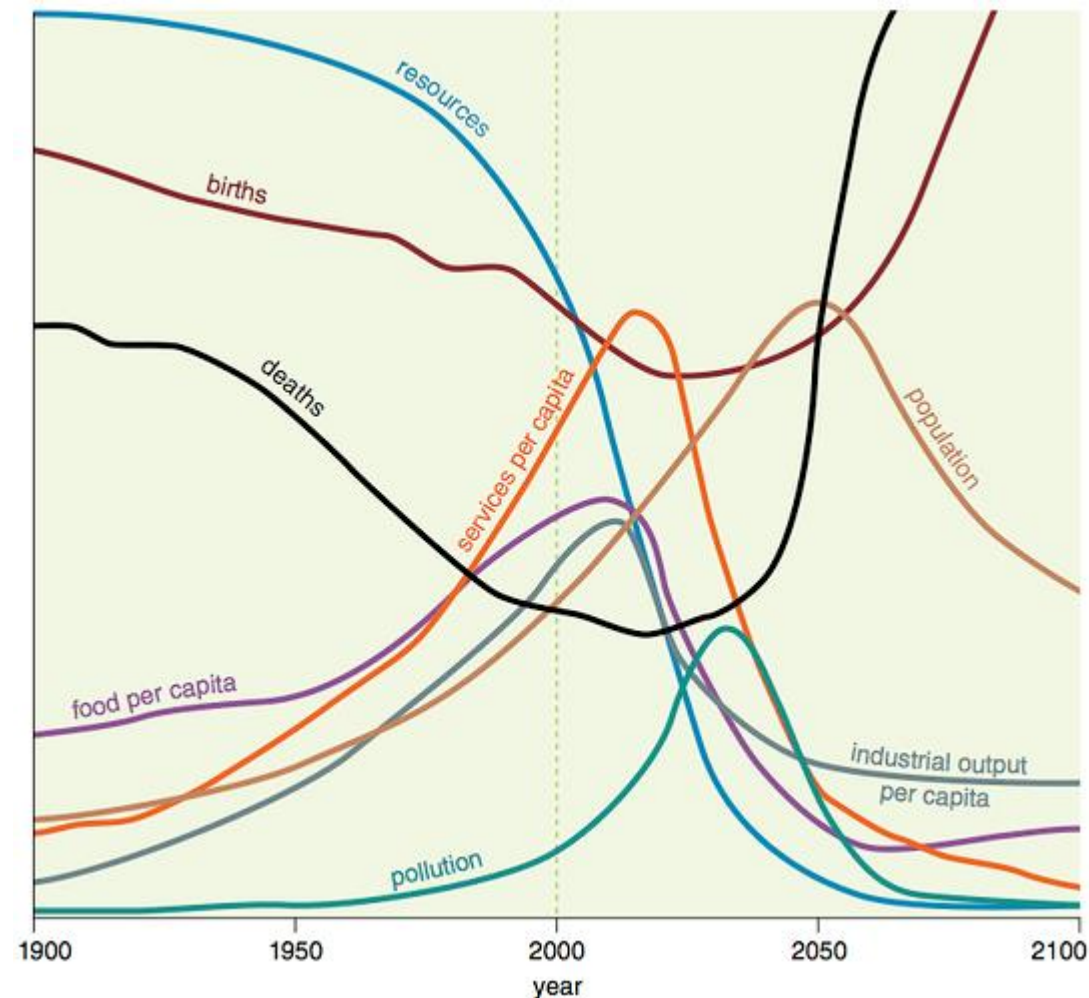

Zdroj: www.iccaconsortium.org/

„Planeta Země, jediná, kterou máme, je vážně ohrožena námi samými, kteří si neuvědomujeme zranitelnost jejich životodárných systémů a svou vlastní neuváženou činností je poškozujeme. Komíny našich továren a elektráren chrlí do ovzduší obrovská množství cizorodých látek, produkujeme stále více odpadů, zamořujeme vody na pevnině i v mořích nejrůznějšími škodlivými látkami. Důsledky našich činů trpí příroda, lidské zdraví a životodárné systémy planety jsou ohroženy v globálním měřítku.“

1972 Římský klub – kniha Meze růstu

- predikce: exponenciální růst populace, výroby a poptávky po potravinách povede k poklesu zásob zdrojů, růstu znečištění a v konečném důsledku ke katastrofickému zvratu – pol. 21. stol.
- značný ohlas, podnícení odborné diskuse
- kritika – nezahrnutí technologického pokroku

Vznik moderní environmentální politiky

- **70 léta = doba environmentálního uvědomění**
- Stockholmská konference – zásadní význam pro utváření politik životního prostředí
- formovány první cíle a principy environmentální politiky
- přijetí řady mezinárodních úmluv – např.
 - Úmluva o ochraně ozonové vrstvy (1985)
 - Tzv. Montrealský protokol – o látkách, které narušují ozonovou vrstvu (1987)
- přijímání základní legislativy
- přijímány první nástroje environmentální politiky

Tradiční politické paradigma

- problémy ŽP řešeny z technocentrické perspektivy
 - problémy životního prostředí jako nešťastné vedlejší účinky ekonomického růstu
 - většina environmentálních problémů má řešení (technický pokrok,...)
- nebyla uznána vzájemná závislost vztahů mezi ekosystémy a politickými, ekonomickými, sociálními a kulturními systémy
- vládní politiky byly reaktivní
- složkový přístup k ochraně ŽP
- politika životního prostředí považována za samostatnou oblast
- řešení „na konci potrubí“
- stálý důraz na ekonomický růst

1987 - Světová komise OSN pro životní prostředí a rozvoj

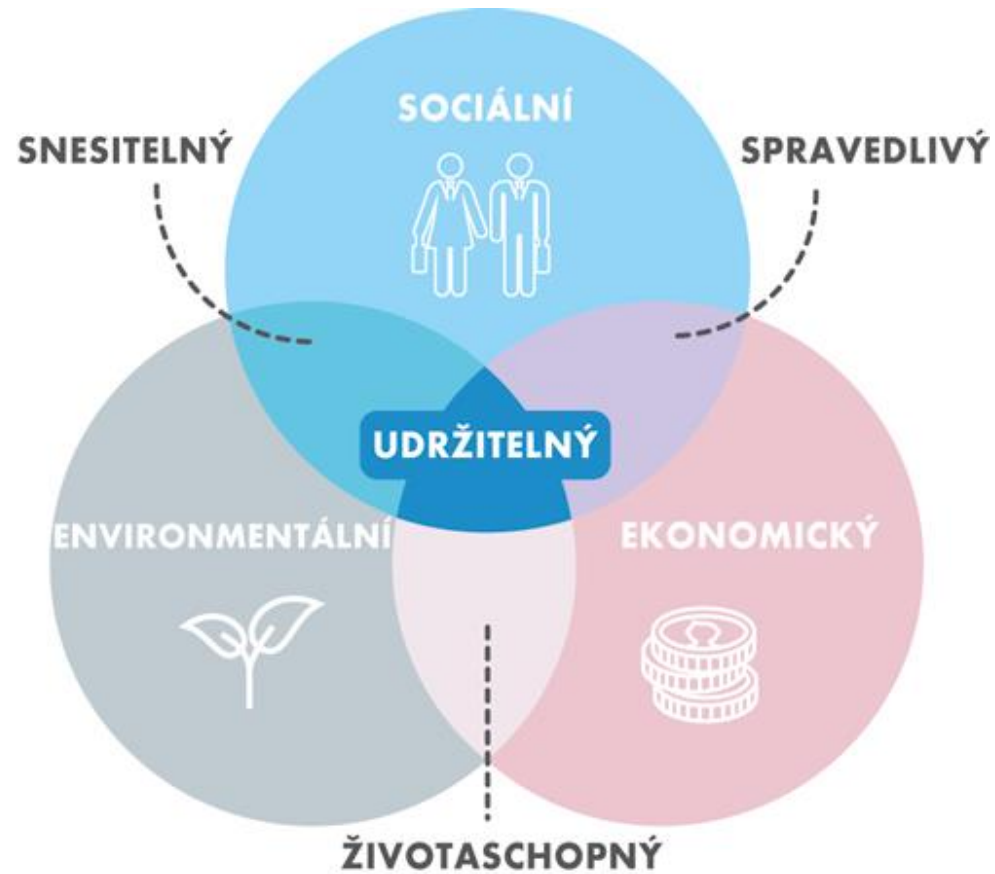
- Valným shromážděním OSN přijata zpráva:

Naše společná budoucnost (Our Common Future) - definice udržitelného rozvoje:

„Trvale udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který zajistí potřeby současných generací, aniž by bylo ohroženo splnění potřeb generací příštích.“

- řešení problému vztahu mezi hospodářským růstem a životním prostředím

Pilíře udržitelného rozvoje

1992 Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro

- Summit Země
- Přijato několik významných dokumentů:
- Agenda 21
 - cílem vytvořit pracovní náplň pro 21. století pomocí rozpracování principů udržitelného rozvoje v místních podmínkách
- Charta Země (Deklarace o životním prostředí a rozvoji)
 - 27 zásad udržitelného rozvoje
- Úmluva o biologické rozmanitosti
- Rámcová úmluva o změně klimatu
- stanovena Komise OSN pro udržitelný rozvoj

Další milníky mezinárodní environmentální politiky

- 1994 Summit o populaci a rozvoji v Káhiře
 - Zásadní význam environmentálních podmínek
- 1995 Sociální summit v Kodani
 - Přihlášení k myšlenkám udržitelného rozvoje
- 1997 Konference OSN Rio+5 v New Yorku
 - konstatování, že se životní prostředí stále zhoršuje
- 1997 Konference v Kjótu - v kontextu Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu
 - podepsán Kjótský protokol – závazek vyspělých států snížit emise oxidu uhličitého a dalších skleníkových plyn

2000 Summit tisíciletí v New Yorku

- Summit OSN v New Yorku
- **Rozvojové cíle tisíciletí (Millennium Development Goals, MDG)**
- přijato 8 cílů definujících celosvětovou agendu v oblasti lidského rozvoje do r. 2015 (tzv. rozvojové cíle tisíciletí)

Další milníky mezinárodní environmentální politiky

- 2002 Světový summit o udržitelném rozvoji OSN v Johannesburgu (Rio+10)
 - implementační summit
- 2010: Summit OSN k rozvojovým cílům tisíciletí v New Yorku
- 2012: Konference OSN o životním prostředí v Rio de Janeiru (Rio+20)
 - výsledkem nezávazný dokument **Future We Want**
 - vytvoření vhodných tzv. zelených pracovních míst a sociální začleňování
 - čistá a obnovitelná energie pro všechny,
 - udržitelná města,
 - potravinová bezpečnost a ekologické zemědělství,
 - udržitelné nakládání se zásobami vody, využívání oceánů, připravenost na katastrofy

2015 Summit OSN k udržitelnému rozvoji světa v New Yorku

Přijat program Agenda 2030

- přijato 17 [Cílů udržitelného rozvoje](#)
- 169 dílčích cílů
- plán rozvoje světa do roku 2030

Současnost mezinárodní environmentální politiky

- 2015 Konference OSN o změně klimatu v Paříži
 - přijetí Pařížské dohody
- 2017 Konference OSN o oceánu v New Yorku
 - první globální konference o oceánu
 - Výsledkem globální dohoda o zastavení poškozování moří
- 2019 Světový summit udržitelného rozvoje OSN v New Yorku

Udržitelný rozvoj v České republice

- 1990: Duhový program – Program ozdravení životního prostředí
- 17/1992 Sb. Zákon o životním prostředí
- 2004: Strategie udržitelného rozvoje ČR
- 2010: Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR
- 2017: [Strategický rámec Česká republika 2030](#)

Strategický rámec
ČR 2030

Strategický rámec Česká republika 2030

- strategický dokument udržitelného rozvoje pro ČR
- 17 cílů udržitelného rozvoje
- strategický rámec udávající směr rozvoje ČR
 - kvalita života
 - udržitelnost
- základní rámec pro ostatní rozvojové dokumenty
- Rada vlády pro udržitelný rozvoj
 - vrcholný orgán v ČR pro UR (MŽP)

Česká republika 2030 – klíčové oblasti

- Lidé a společnost,
- Hospodářský model,
- Odolné ekosystémy,
- Obce a regiony,
- Globální rozvoj,
- Dobré vládnutí.

Environmentální politika EU – vznik a vývoj

- 1972 – Summit v Paříži
 - tvorba a schvalování akčních programů - 1. akční plán (1973 - 1976)
- 1986 (1987) - Jednotný evropský akt
 - vložena hlava týkající se ŽP – základní principy, cíle
- 1992 (1993) – Smlouva o EU/Maastrichtská smlouva
 - zakotvena politika životního prostředí – definice úkolů a cílů
- 1994 – vznik Kohezního fondu (Fond Soudržnosti)
- 1997 (1999) – Amsterdamská smlouva
 - posílení právní základny
- 2007 (2009) Lisabonská smlouva
 - žádné významné změny
 - zdůraznění boje proti klimatu
 - zohlednění ŽP také v oblasti energetiky

Principy environmentální politiky

Principy EU

- Princip předběžné opatrnosti
- Princip prevence
- Princip znečišťovatel platí
- Princip zachycení znečištění u zdroje

33 Látkové hadice z mikrovláken na zachycení prachu v elektrárně Chvaletice (Zdroj: oenergetice.cz)

Principy ČR

- Princip holistického přístupu a integrace politik
- Princip prevence
- Princip předběžné opatrnosti
- Princip znečišťovatel platí
- Princip řešení znečištění u zdroje
- Princip nákladové efektivity
- Princip participace a zvyšování povědomí veřejnosti o otázkách ŽP
- Princip mezinárodní odpovědnosti

Stav životního prostředí v EU

- úbytek biologické rozmanitosti a znehodnocování ekosystémových služeb
- změna klimatu a její dopady
- neudržitelné využívání zdrojů
- znečištění a související rizika pro lidské zdraví a dobré životní podmínky, přírodu, ekosystémy a hospodářství

[Plný text zde](#)

M U N I

Akční programy EU v oblasti ŽP

8th
Environmental
Action Plan

- víceleté programy stanovující priority v oblasti ŽP
- hybatelem legislativního vývoje na poli životního prostředí
- do současné doby přijato 7 akčních programů
- 2022: schválen 8. akční program do r. 2030

Přijímány jsou i **další akční plány či strategie EU** v konkrétních oblastech, např.:

- akční plán pro oběhové hospodářství pro čistou a konkurenceschopnou Evropu,
- strategii EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030
- a strategii „od zemědělce ke spotřebiteli“

8. environmentální akční plán do roku 2030

6 prioritních oblastí:

- dosažení cíle snížení emisí skleníkových plynů do roku 2030 a klimatické neutrality do roku 2050
- posílení adaptační kapacity, posílení odolnosti a snížení zranitelnosti vůči změně klimatu
- pokrok směrem k modelu regenerativního růstu, oddělení hospodářského růstu od využívání zdrojů a zhoršování životního prostředí a urychlení přechodu na oběhové hospodářství
- snaha o nulové znečištění, včetně ovzduší, vody a půdy, a ochrana zdraví a blahobytu Evropanů
- ochrana, zachování a obnova biologické rozmanitosti a posílení přírodního kapitálu
- snížení environmentálních a klimatických tlaků souvisejících s výrobou a spotřebou (zejména v oblastech energetiky, průmyslu, budov a infrastruktury, mobility, cestovního ruchu, mezinárodního obchodu a potravinového systému)

8. Akční program pro ŽP

Zdroje

- Neil, C. (2007). The Politics of the Environment Ideas, Activism, Policy.
- Šimíčková, M., (2011). Environmentální politika. Ostrava: VŠB.
- Šimíčková, M., (2011). Mezinárodní environmentální politika. Ostrava: VŠB.
- MOLDAN, B. Světové summity o životním prostředí. Životní prostředí, 41(4), 173-177.
- Soukopová, J., Bakoš, E., Doleželová, M., Kaplanová, B., & Kulhavý, V. (2011). Ekonomika životního prostředí. Masarykova univerzita.
- Webové zdroje: mzp.cz, ec.europa.eu, osn.cz